

УДК 811.161.2'373.23

Тетяна Крупеньова

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНТРОПОНІМІКОНУ ПРОЗОВИХ ТВОРІВ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

Стаття присвячена дослідженню особливостей функціонування антропонімів у художньому тексті. У ній з'ясовано стилістичну роль антропонімів у творах сучасних письменників. Доведено, що антропоніми є важливою складовою художнього твору; вони визначають усі мовні рівні, що беруть участь у характеротворенні, втіленні авторської концепції.

Ключові слова: власна назва, онім, онімія, антропонім.

Статья посвящена исследованию особенностей функционирования антропонимов в художественном тексте. В ней выяснена стилистическая роль антропонимов в произведениях современных писателей. Доказано, что они являются важной составляющей художественного произведения, определяют все языковые уровни, участвующие в характерообразовании, воплощении авторской концепции.

Ключевые слова: собственное имя, оним, онимия, антропоним.

The article investigates the functioning anthroponyms in fiction. It features found functioning and stylistic anthroponyms role in the works of in the works of contemporary writers. It is proved that anthroponomy is an important part of the artistic work, they define all language levels involved in character creation, incarnation's conception.

Key words: proper noun, onym, onymy, antroponim.

Література ХХІ сторіччя відкрила нам багато нових імен. Особливої популярності останнім часом в українській літературі набули твори Юрія Андруховича, Марії Матіос, Марини Гримич, Василя Кожелянка, Любка Дереша, Сергія Жадана, Ірен Роздобудько та ін. Мета представленого дослідження — шляхом зіставного аналізу з'ясувати питому вагу, основні функції та специфіку добору й ужитку власних імен у творах сучасних письменників. Розмаїття власних імен, залучених у тексти творів, є показником особливої уваги письменників до іменувань, які сприяють увиразненню літературних образів, допомагають обрати доречний спосіб називання того

чи іншого персонажа, який відповідав би його соціальному статусу та комунікативній ситуації. Сучасна літературна творчість в Україні розмаїта й багата. Українська література перебуває нині, як зазначають дослідники, в кількох площинах і часто просторах: і в добі бароко, і в ХІХ ст., і в різних періодах ХХ ст. Література переживає цілком закономірну синхронізацію, в якій, поряд із відроджуваними пластами незнищених текстів, знаходяться у творчих пошуках і «шістдесятники», і представники «ню-йоркської групи». Не втрачає популярності історична проза, що завжди була своєрідним барометром суспільного світобачення. Сучасна українська проза — це нові романи, повісті, новели про народне життя, його багатства і цінності. Вона різноманітна за видами та жанрами, має певні стилістичні особливості [2, с. 76], зокрема у сфері антропонімії.

Із-поміж сучасних українських письменників помітно вирізняється М. Гримич, літературна творчість якої характеризується багатством і розмаїттям. У романах М. Гримич антропонімія часто використовується як один із лінгвальних засобів художньо-стилістичного осмислення образів. Вона використовує загальноживані імена та прізвища, які виконують номінативну функцію: *Борис Загородній*, *Іван Кащук*, *Ігор Ільчишин* («Егоїст»); *Ростик Чорний* («Магдалинка»); *Василь Петрович Кисіль* («Варфоломієва ніч»); *Василь Діденко*, *Віктор Долішній*, *Тарас Гайворон*, *Сашко Чижик* («Мак червоний в росі...»); *Ірина*, *Петро Тихий* («Фріда») [3], які контрастують з оцінними чи характеристичними.

Антропоніми С. Жадана надзвичайно різнотипні. Герої С. Жадана — це не тільки «портрети покоління» і «духи епохи», а також «гостре переживання живого життя і його чудернацьких проявів, явлених у фізіологізмі мовленнєвих фігур, дотепних діалогах, галюцинаціях і одкровеннях» [3, с. 754]. Автор уміло поєднує в іменах дотепність, скепсис, гірку іронію, задержуватість і мудрість. Він наділяє своїх героїв такими назвами, які «виникли як готові форми, без тієї попередньої еволюції, котра характерна для реальних прізвищ. Саме тому в них часто знаходимо риси, які деякою мірою

суперечать правилам словотворення» [3, с. 753]. Майже в кожному творі письменника обов'язково представлено номінативні антропоніми. Письменник віддає перевагу однослівним, як правило, іменам. Це пояснюється потребою стисло ідентифікувати денотата-персонажа. Пор.: *Віка, Єва, Іван, Марта* («Гімн демократичної молоді»); *Володя, Маруся, Роберт* («Депеш Мод»); *Роман, Ярема* («Anarchy in the UKR»). Такі антропоніми водночас адекватно відтворюють, моделюють конкретний загальнонаціональний чи регіональний, сучасний чи історичний антропонімічний узус, їх питома вага дуже часто є найбільшою.

У творах В. Кожелянка дуже часто вживаються антропоніми, створені на базі реальних прізвищ історичних осіб, які становлять історичне тло епохи: *Степан Бандера, Берія, Тичина, Хвильовий, Куліш, Шухевич, Жданов, Маланюк, Олесь, Антонич, Сагайдачний, Мороз, Сашко Пономарів, Ярина Білик* («Дефіліяда в Москві»); *Богдан Хмельницький, Алексеї-Михалич, Пожарський, Іван Мазепа, Юрій Немирич, Потоцький* («Конотоп»); *Вишневецький, Іоан Васілеввіч, Мішель Нострадамус, Роксолана* («Лженострадамус»). Варто зазначити, що В. Кожелянко називає своїх героїв автохтонними іменами як давно відомими, так і штучно створеними. Пор.: *Вогнеслав, Любослав, Небослава, Ратобор, Святомир, Святополк, Ярина, Яромир, Ярополк, Ярослава* («Котигорошко»), *Мечислав, Ратобор* («Людинець»). Автор уміло поєднує промовисте ім'я з промовистим прізвищем і досягає неабиякого виражального ефекту, характерного для мовної естетики модерністів. Пор.: *Святомир Глек, Яромир Дерев'янський, Небослава Кошун, Святополк Книш, Бух Копитович, Конон Любослав, Малинобур Сертифікатенко*.

Антропоніми романів Ірен Роздобудько, крім номінативної функції, можуть мати соціальне та ідеологічне навантаження і, як правило, служать характеристикою героя твору. Саме під впливом глобалістичних тенденцій в авантюрному детективі «Останній діамант міледі» І. Роздобудько досить часто замінює українські імена персонажів їх чужомовними відповідниками: *Іван — Жан, Максим — Макс, Марія — Ма-*

ріон, Олег — Олівер. У «Амулеті Паскаля» письменник Джон Фаулз стає *Іванком-Джоном*. Пор.: «Джон, по-вашому — *Іван*. Як бачите, намагається стати письменником. І що ви думаєте?! Стане-таки...» [4].

У романі Є. Кононенко «Зрада» використано такі структурні моделі антропонімацій: ім'я (*Вікторія, Люся, Костя* та інші); ім'я + по батькові (*Захар Іванович, Ольга Павлівна, Тетяна Віталіївна*); ім'я + прізвище (*Катерина Рачко, Віктор Манулін, Адріан Борич*); ім'я + по батькові + прізвище (*Маякіна Тетяна Віталіївна, Вероніка Іванівна Раєвська-Стебелько, Дмитро Миколайович Стебелько*).

У повісті «Химеросховище» Тіни Гальянної розмістилось 23 власні назви: *Марія, Лука, Олена, Юля, Макс, Сергій, Наталка, Данієлла Стіл, Сімона Вілар, Толкієн, Анна Іванівна, Тетяна Яковенко, Варвара, Тимур, Гордій, Фройд, Ганнуся, Петро, Стас, Ольга, Інна, Іван Григорович, Наталя*. Більшість імен персонажів, «пересічних громадян», не відрізняються унікальністю чи особливістю.

Результати дослідження прозових творів сучасних письменників дозволяють стверджувати, що більшість авторів формують антропонімикон на нових естетичних засадах. Їх оніми виступають мовностилістичним засобом відтворення суб'єктивного світу митця, дуже часто засвідчуючи несприйняття навколишньої дійсності автором. Пор.: *Мартофляк, Мацапура, Пена, Перфецький* (Ю. Андрухович), *Андибер, Колосальний, Рюрик* (М. Гримич), *Кобилко, Комуніст, Підзаборна, Собака* (С. Жадан), *Гратко, Горобець-Воробійов, Кручений, Пекельний, Щенвермерлий* (В. Кожелянко), *Кварк, Клізма, Черевуха* (Л. Дереш). Результати аналізу різних класів антропонімів засвідчують, що найбільш функціонально навантаженими є прізвиська та прізвища, головним чином промовисті. Неабияку роль у творенні власних назв відіграє мовна гра. Напр.: *Ко Ше Лін, О. Коп-Аум, У. Чені* (В. Кожелянко), *Же-Же, Ієланум* (І. Роздобудько), *Цпрмцгр* (Л. Дереш), *АБо, КаБо, ОК, ЮА* (Ю. Андрухович).

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрухович Ю. І. Таємниця. Замість роману / Ю. І. Андрухович — Харків : Фоліо, 2007. — 478 с.
2. Белей Л. О. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії ХІХ — ХХ ст. / Л. О. Белей. — Ужгород : Патент, 1995. — 120 с.
3. Бондар А. Равлик відповідає на Захід / Андрій Бондар // Жадан С. Капітал. — Харків : Фоліо, 2006. — С. 753–754.
4. Гримич М. Мак червоний в росі... : [роман] / Марина Гримич. — К. : Дуліби, 2005. — 192 с.
5. Роздобудько І. Останній діамант міледі : [авантюрний детектив] / І. Роздобудько. — Харків : Фоліо, 2006. — 222 с.
6. Як воно було... (Інтернет-розмова про «БУ-БА-БУ») // БУ-БА-БУ (Юрій Андрухович, Олександр Ірванець, Віктор Неборак) : Вибрані твори : Поезія, проза, есеїстика. — Львів : ЛА «Піраміда», 2007. — С. 15–22. — (Серія : «Українські Літературні Групи»).

Стаття надійшла до редакції 24 березня 2014 р.